

УДК 347.736

DOI: 10.33663/1563-3349-2020-88-99

I. А. БУТИРСЬКА

ПРЕДСТАВНИЦТВО ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Показано, що справи про банкрутство – це особлива категорія справ, у яких традиційні для господарського судочинства інститути часто проявляються по-новому. Склад учасників провадження у справі про банкрутство – яскраве тому підтвердження. Автор доходить висновку, що, вступаючи у справу про банкрутство, прокурору слід враховувати не лише норми Господарського процесуального кодексу України, а й Кодексу України з процедур банкрутства. З огляду на дуалістичний характер управління боржником у процедурі банкрутства (з боку як уповноваженого органу управління, так і арбітражного керуючого) показано: для того, щоб обґрунтувати наявність підстав для представництва інтересів держави, прокурор повинен довести одночасно бездіяльність двох суб'єктів: уповноваженого органу управління та арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора).

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, прокурор, представництво, інтереси держави.

Butyrskya Iryna. Prosecutor's representation of the state's interests in a bankruptcy case

The article is devoted to the study of the prosecutor's representation of the state's interests in a bankruptcy case. Bankruptcy cases are a special category of cases in which traditional for commercial litigation institutions often manifest themselves in new ways. The composition of the participants in the bankruptcy proceedings is a clear confirmation of this. According to the results of the study, the author concludes that when entering a bankruptcy case, the prosecutor should take into account not only the rules of the Economic Procedure Code of Ukraine, but also the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures. Given the dualistic nature of the debtor's management in bankruptcy proceedings (by both the authorized body and the arbitration manager), the author argues that in order to justify the existence of grounds for representing the interests of the state, the prosecutor must prove the inaction of two entities: 1 – authorized governing body; 2 – arbitration manager (property manager, reorganization manager, liquidator).

Key words: bankruptcy, insolvency, prosecutor, representation, interests of the state.

© БУТИРСЬКА Ірина Анатоліївна – кандидат юридичних наук, доцент, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича; ORCID: 0000-0002-6827-9939; e-mail: i.butyrskya@gmail.com

Склад учасників провадження у справі про банкрутство свідчить, що справи про банкрутство – це особлива категорія справ, у яких традиційні для господарського судочинства інститути часто проявляються по-новому. Кодекс України з процедур банкрутства (далі – КУЗПБ) у ст. 1 визначає: «Учасники у справі про банкрутство – сторони, арбітражний керуючий, державний орган з питань банкрутства, Фонд державного майна України, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника, уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника, а також у випадках, передбачених цим Кодексом, інші учасники справи про банкрутство, щодо прав або обов'язків яких існує спір» [1]. Як бачимо, прокурора у цьому переліку немає. Водночас Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України) передбачає можливість участі прокурора у господарському процесі, тому актуальним видається дослідження участі прокурора у справах про банкрутство.

Різні аспекти процедури банкрутства стали темою досліджень для багатьох вітчизняних учених, серед яких слід відзначити: О. Беянович, О. Бірюкова, І. Вечірка, Л. Грабован, В. Джуня, Ю. Кабенюк, Б. Полякова, П. Пригузу, В. Радзивілюк та ін. Проте питанню участі прокурора у справі про банкрутство, особливо у контексті дії нового КУЗПБ, приділено недостатньо уваги, що і вплинуло на вибір теми статті.

Метою статті є дослідження участі прокурора у справі про банкрутство, аналіз практики представництва прокурором інтересів держави у справі про банкрутство та виявлення підстав для вступу прокурора у справу про банкрутство.

За змістом КУЗПБ з моменту відкриття стосовно боржника справи про банкрутство він та належне йому майно перебувають в особливому правовому режимі, який змінює весь комплекс юридичних правовідносин боржника, і спеціальні норми КУЗПБ мають пріоритет у застосуванні при розгляді справ про банкрутство щодо інших законодавчих актів України. Як зазначають В. Радзивілюк та Р. Поляков, КзПБ є спеціальним нормативно-правовим актом. Це означає, що інші норми господарського процесуального законодавства застосовуються субсидіарно, тобто настільки, наскільки це не суперечить чи є необхідним у

процедурі банкрутства, а для фізичних осіб – процедурі неплатоспроможності [2, с. 149]. З моменту відкриття провадження у справі про банкрутство усі спори, що стосуються майна боржника, «концентруються» у межах справи про банкрутство.

Попередня редакція Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), яка діяла до 15 грудня 2017 року, визначала прокурора самостійним суб'єктом господарських процесуальних правовідносин – учасником розгляду господарських спорів у суді і включала його до складу осіб, які беруть участь у справі. Стаття 18 попередньої редакції ГПК України визначала склад учасників судового процесу, включаючи до них прокурора, а тому положення ГПК України в частині правового регулювання учасників справи про банкрутство могли застосовуватись у будь-якому випадку, коли щось не було врегульовано спеціальним Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Нова ж редакція ГПК України, на відміну від попередньої, чітко розмежувала у ст. 41 учасників справ позовного провадження, учасників справ наказного провадження, учасників справ про оскарження рішення третейського суду та про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду та учасників справи про банкрутство, визначивши у ч. 5, що склад останніх визначається Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». А в Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (як і в новому КУЗПБ) – про прокурора ні слова [3, с. 149].

Ст. 53, 55 нової редакції ГПК України, які регулюють процесуальні особливості участі прокурора у судовому процесі, по суті, регламентують участь прокурора лише у позовному провадженні. Так, ч. 3 ст. 53 ГПК України визначає, що у визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження в якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Коло учасників справи про банкрутство визначається спеціальним законодавством – КУЗПБ, який не передбачає напряду участі прокурора у справі про банкрутство. Можна припустити, що прокурор міг би вступати у справу на захист інтересів державного підприємства – боржника, але це тільки за тієї умови, коли немає відповідного органу, уповноваженого управляти відповідним боржником.

Як відомо, прокурор може представляти інтереси держави в суді лише у двох випадках:

1) якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесено відповідні повноваження;

2) у разі відсутності такого органу.

У справі про банкрутство на стадії розпорядження майном боржника існує одразу два суб'єкти, які повинні й можуть захищати інтереси такого боржника: орган, уповноважений управляти майном боржника і розпорядник майна. Адже арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) з моменту винесення ухвали про призначення його арбітражним керуючим (розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором) до моменту припинення здійснення ним повноважень прирівнюється до службової особи підприємства – боржника.

Враховуючи дуалістичний характер управління боржником у процедурі банкрутства (з боку і уповноваженого органу управління й арбітражного керуючого), на нашу думку, для того, щоб обґрунтувати наявність підстав для представництва інтересів держави, прокурор повинен довести одночасно бездіяльність двох суб'єктів:

– уповноваженого органу управління;

– арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора).

Відповідно до ст. 131¹ Конституції України прокуратура здійснює:

1) підтримання публічного обвинувачення в суді;

2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час

кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Відповідно до Закону України «Про прокуратуру» (ст. 2) на прокуратуру покладаються такі функції:

1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом;

3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Не будемо зупинятися детально на різниці у правовій регламентації функцій, що реалізуються прокуратурою у межах кримінального провадження, оскільки це не є предметом нашого дослідження, а зупинимось на функції представництва інтересів держави.

Відповідно до частини четвертої статті 53 ГПК України прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній чи іншій заяві, скарзі обґрунтовує: 1) в чому полягає порушення інтересів держави, 2) необхідність їх захисту, 3) визначені законом підстави для звернення до суду прокурора, а також зазначає 4) орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. Вбачається, що прокурор повинен оцінити як причини банкрутства загалом, так і вплив процедури банкрутства на інтереси держави зокрема. Процес оцінки банкрутства слід розглядати як систему досліджень, що дає можливість сформулювати необхідні висновки щодо стану підприємства та можливих шляхів виходу з кризи [4, с. 374]. Прокурора у справі про банкрутство мають цікавити як конкретні порушення інтересів держави, так і значення підприємства-боржника для економіки в цілому, адже держава зацікавлена у збереженні кожного господарюючого суб'єкта і робочих місць на такому підприємстві.

У Рішенні від 5 червня 2019 року № 4-р(П)/2019 Конституційний Суд України вказав, що Конституцією України встановлено вичерпний перелік повноважень прокуратури, визначено характер її діяльності і в такий спосіб передбачено її існування і стабільність функціонування. Це гарантує неможливість зміни основного цільового призначення вказаного органу, дублювання його повноважень/функцій іншими державними органами, адже протилежне може призвести до зміни конституційно визначеного механізму здійснення державної влади її окремими органами або вплинути на обсяг їхніх конституційних повноважень [5].

Щоб інтереси держави не залишилися незахищеними, прокурор виконує субсидіарну роль, замінює в судовому провадженні відповідний компетентний орган, який усупереч вимогам закону не здійснює захисту або робить це неналежно [6].

Так, Верховний Суд у постанові від 21 липня 2020 року в справі № 5011-15/2551-2012 вказав: «Державне космічне агентство України є учасником справи про банкрутство та було обізнане з усіма обставинами відчуження державного майна у ліквідаційній процедурі. Водночас, незважаючи на вказане, враховуючи те, що Державне космічне агентство України вважає порушеними права держави у спірних правовідносинах, органом управління з моменту укладення спірного правочину не вживалися заходи до визнання його недійсним та повернення майна, що свідчить про неналежне здійснення захисту державних інтересів та є підставою для застосування прокурором представницьких повноважень. Оскільки вказаними суб'єктами не вжито заходів до оспорювання правочину щодо відчуження державного майна, про що їм було відомо з огляду на участь у справі про банкрутство, бездіяльність суб'єктів управління державним майном відповідно до статті 23 Закону України «Про прокуратуру» є підставою для застосування прокуратурою представницьких повноважень на захист інтересів держави [7].

Невиконання прокурором вимог щодо надання суду обґрунтування наявності підстав для здійснення представництва інтересів держави в суді згідно із частиною четвертою статті 53 ГПК України має наслідком застосування положень, передбачених статтею 174 ГПК України, про залишення позовної заяви

без руху для усунення її недоліків і повернення в разі, якщо відповідно до ухвали суду у встановлений строк ці недоліки не усунуті. Якщо ж суд установить відсутність підстав для представництва прокурором інтересів держави вже після відкриття провадження у справі, то позовну заяву прокурора слід вважати такою, що підписана особою, яка не має права її підписувати. І в таких справах виникають підстави для застосування положень пункту 2 частини першої статті 226 ГПК України (залишення позову без розгляду) [6]. Такого ж висновку щодо застосування наведеної норми процесуального права дійшов і Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду в постанові від 19 лютого 2019 року в справі № 925/226/18 [8].

Що стосується участі прокурора у господарському процесі загалом, то В. Фешук та В. Петрина відзначають: інститут участі прокурора в господарському процесі є рудиментом радянської тоталітарної системи нагляду прокуратури за судами, тобто нагляду з боку прокуратури як органу виконавчої влади за судами як органами судової влади [9, с. 341]. Частково погоджуємося з даною тезою і вважаємо, що вступ прокурора у господарський процес має бути скоріше винятком, ніж правилом. Адже безпідставне і тотальне втручання органів прокуратури у господарські правовідносини, дійсно, є рудиментом минулого.

Отже, вступаючи у справу про банкрутство, прокурору слід враховувати не лише норми ГПК України, а й КУзПБ. Беручи до уваги дуалістичний характер управління боржником у процедурі банкрутства (з боку уповноваженого органу управління та арбітражного керуючого), на нашу думку, для того, щоб обґрунтувати наявність підстав для представництва інтересів держави, прокурор повинен довести одночасно бездіяльність двох суб'єктів: 1) уповноваженого органу управління; 2) арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора). Але у будь-якому разі участь прокурора у справі про банкрутство, як і в господарському процесі загалом, має бути скоріше винятком, аніж правилом, враховуючи нові реалії господарського життя.

1. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74. 2. Радзивілюк В., Поляков Р. Проблеми застосування господар-

сько-процесуальних норм у процедурі банкрутства (неплатоспроможності). *Право України*. 2020. № 7. С. 147–158. 3. Бутирська І. А. Участь прокурора у справі про банкрутство. *Творчий шлях вченого: до 80-річчя професора В.В. Долежана* / уклад.: І.О. Кісліцина, М.О. Демечук, С.І. Єленич; відп. ред. Н.М. Бакаїанова. Одеса: Юридична література, 2018. С. 149–151. 4. Kozlovskiy S., Butyrskiy A., Poliakov B., Bobkova A., Lavrov R., Ivanyuta N. Management and comprehensive assessment of the probability of bankruptcy of Ukrainian enterprises based on the methods of fuzzy sets theory. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. № 17(3). P. 370–381. 5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою акціонерного товариства «Запорізький завод феросплавів» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 13 частини першої статті 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 5 червня 2019 року № 4-р(II)/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va04p710-19#Text>. 6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26 травня 2020 року у справі № 912/2385/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/90458902>. 7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 21 липня 2020 року у справі № 5011-15/2551-2012. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90540515>. 8. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 19 лютого 2019 року у справі № 925/226/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79990926>. 9. Фешук В., Петрина В. Участь прокурора в господарському процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 337–342.

References:

1. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva : Zakon Ukrainy vid 18.10.2018 № 2597-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2019. № 19. St.74. 2. Radzyviliuk V., Poliakov R. Problemy zastosuvannya hospodarsko-protsesualnykh norm u protseduri bankrutstva (neplatospromozhnosti). *Pravo Ukrainy*. 2020. № 7. S. 147–158. 3. Butyrskaya I. A. Uchast prokurora u spravi pro bankrutstvo. *Tvorchiy shliakh vchenoho: do 80-richchia profesora V.V. Dolezhana* / uklad.: I.O. Kislitsyna, M.O. Demenchuk, S.I. Yelnych; vidp. red. N.M. Bakaianova. Odessa: Yurydychna literatura, 2018. S. 149–151. 4. Kozlovskiy S., Butyrskiy A., Poliakov B., Bobkova A., Lavrov R., Ivanyuta N. Management and comprehensive assessment of the probability of bankruptcy of Ukrainian enterprises based on the methods of fuzzy sets theory. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. № 17(3). P. 370–381. 5. Rishennia Konstyuttsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstyuttsiinoiu skarhoiu aktsionernoho tovarystva «Zaporizkyi zavod ferosplaviv» shchodo vidpovidnosti Konstyuttsii Ukrainy (konstyuttsiinosti) polozhennia punktu 13 chastyny pershoi statti 17 Zakonu Ukrainy «Pro Natsionalne antykoruptsiine biuro Ukrainy» vid 5 chervnia 2019 roku № 4-r(II)/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va04p710-19#Text>. 6. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 26 travnia 2020 roku u spravi № 912/2385/18. *Yedyniy derzhavnyi*

reiestr sudovykh rishen. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/90458902>. 7. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu vid 21 lypnia 2020 roku u spravi № 5011-15/2551-2012. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90540515>. 8. Postanova Kasatsiinoho hospodarskoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 19 liutoho 2019 roku u spravi № 925/226/18. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79990926>. 9. Feshchuk V., Petryna V. Uchast prokurora v hospodarskomu protsesi. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. 2019. № 6. S. 337–342.

Butyrska Iryna. Prosecutor's representation of the state's interests in a bankruptcy case

The article is devoted to the study of the prosecutor's representation of the state's interests in a bankruptcy case.

Bankruptcy cases are a special category of cases in which traditional for commercial litigation institutions often manifest themselves in new ways. The composition of the participants in the bankruptcy proceedings is a clear confirmation of this.

The purpose of the article is to study the participation of the prosecutor in the bankruptcy case, to analyze the practice of the prosecutor's representation of the state's interests in the bankruptcy case and to identify grounds for the prosecutor to enter the bankruptcy dispute.

According to the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures, since the opening of the bankruptcy case against the debtor, he and his property are in a special legal regime, which changes the whole complex of legal relations of the debtor, and special rules of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures have priority in application. Bankruptcy of other legislative acts of Ukraine. Since the opening of bankruptcy proceedings, all disputes concerning the debtor's property have been "concentrated" within the bankruptcy case.

According to the results of the study, the author concludes that when entering a bankruptcy case, the prosecutor should take into account not only the rules of the Economic Procedure Code of Ukraine, but also the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures. Given the dualistic nature of the debtor's management in bankruptcy proceedings (by both the authorized body and the arbitration manager), the author argues that in order to justify the existence of grounds for representing the interests of the state, the prosecutor must prove the inaction of two entities: 1 – authorized governing body; 2 – arbitration manager (property manager, reorganization manager, liquidator). But in any case, the participation of the prosecutor in the bankruptcy case, as well as in the economic process in general, should be the exception rather than the rule, given the new realities of economic life.

Key words: bankruptcy, insolvency, prosecutor, representation, interests of the state.